

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

TURKIET – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 15 maj 2021

I. SAMMANFATTNING

Turkiet har övergått från att vara en parlamentarisk republik till en exekutiv presidentrepublik. Regelbundna allmänna val hålls.

Respekten för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer urholkas fortlöpande. Situationen präglas av det tvååriga undantagstillstånd som infördes efter kuppöversöket 2016 och påföljande lagändringar, vilka har försvagat viktiga demokratiska kontrollmekanismer och stärkt presidentämbetet ytterligare. Inte minst rättsväsendets oberoende och rättssäkerheten har undergrävts. Europadomstolens domar verkställs inte konsekvent. Korruption fortsätter att vara ett utbrett problem.

Lagar mot terrorism och brott mot staten, liksom anklagelser om förtal av presidenten, används för att tysta olikstänkande och regimkritiker. Detta gäller även oppositionspolitiker, särskilt från det prokurdiska Folkets demokratiska parti (HDP).

Den negativa utvecklingen fortsätter avseende yttrande-, press- och informationsfriheten, med trakasserier av rättslig karaktär, frihetsberövanden, hot och våld mot journalister, övervakning, regleringar och självcensur.

Det civila samhället i Turkiet är aktivt, men dess utrymme att verka krymper, bland annat som ett resultat av nya lagar. Rättsliga åtgärder och andra efterräkningar mot människorättsförsvare och advokater som försvarar oppositionella har ökat. Hbtqi-personer utsätts regelbundet för diskriminering.

2019 presenterade regeringen en handlingsplan för reformer inom rättsväsendet. 2021 presenterades en motsvarande handlingsplan för mänskliga rättigheter. Planerna har kritiserats för att sakna verkningfulla åtgärder för att stärka rättsväsendets oberoende, säkra en effektiv maktindelning och förbättra skyddet för de mänskliga rättigheterna.

2021 frånträdde Turkiet Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen).

Skyddet av fackliga rättigheter är bristfälligt. En betydande del av arbetskraften, särskilt migranter, arbetar i den informella sektorn som inte omfattas av arbetslagstiftningen. Enligt den Internationella fackliga samorganisationen (ITUC) är Turkiet ett av tio länder i världen där förhållandena för arbetstagare är som sämst.

Turkiet är världens största flyktingmottagarland med cirka fyra miljoner skyddsbehövande, varav cirka 3,7 miljoner syrier med temporär skyddsstatus. Nästan hälften av dessa bedöms leva i fattigdom. Turkiet garanterar registrerade flyktingar grundläggande rättigheter, inklusive sociala förmåner.

Den väpnade konflikten mellan regeringsstyrkor och den terrorstämplade organisationen Kurdistans arbetarparti (PKK) bidrar till en särskilt svår situation vad gäller respekten för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i sydöstra Turkiet.

Coronapandemin har ytterligare förvärrat situationen avseende de mänskliga rättigheterna, med bland annat en ökning av våld i nära relationer, ökad fattigdom, utebliven undervisning samt ytterligare inskränkningar i pressfriheten och tillgången till information.

II. RÄTTSSTATENS PRINCIPER

Rättsstatens principer undergrävs av det tvååriga undantagstillstånd som infördes efter kuppforsöket 2016 samt övergången till ett exekutivt presidentsystem 2018, som förstärkte presidentmakten och försvagade viktiga kontroll- och balansmekanismer. Venedigkommissionen har kritiserat presidentens kontroll över utnämningar och avskedanden av domare och åklagare. Presidenten utnämner tolv av femton domare i konstitutionsdomstolen.

Strafflagen tillåter en bred tolkning av begrepp som terrorism, förtal av presidenten och förolämpning av nationen, vilket undergräver rättssäkerheten.

Omkring 130 000 offentliganställda inom viktiga samhällssektorer avskedades under undantagstillståndet 2016-2018. En kommission har inrättats för att hantera överklaganden av uppsägningar. Enligt dess verksamhetsrapport för 2020 hade kommissionen granskat 112 310 av totalt 126 630 överklaganden. Av dessa avslogs över 88 procent.

Korruption är ett utbrett problem. I *Transparency Internationals* (TI) index för 2020 hamnade Turkiet på plats 86 av 180 granskade stater , vilket var en försämring med åtta placeringar jämfört med 2018.

Rätten att ta del av allmänna handlingar är i praktiken kraftigt kringskuren.

World Justice Projects Rule of Law Index rankar Turkiet på plats 107 av 128 stater. Landet rankades särskilt lågt vad gäller respekten för mänskliga rättigheter och rättsstatens principer.

Rättssäkerhet

Avsaknaden av ett oberoende rättsväsende begränsar rättssäkerheten. Efter kuppforsöket 2016 avskedades cirka en fjärdedel av landets domare och åklagare. Sedan dess har ett stort antal nya domare och åklagare rekryterats. Oppositionspolitiker har kritiserat utnämningarna för att vara politiska.

Domstolarna följer inte alltid prejudikat och har också underlåtit att verkställa Europadomstolens beslut, exempelvis kravet att frige oppositionspolitikern Selahattin Demirtas från det prokurdiska partiet Folkens demokratiska parti (HDP). Ett annat uppmärksammat fall rör civilsamhällesföreträdaren Osman Kavala som suttit häktad sedan 2017, anklagad bland annat för kopplingar till kuppöversöket 2016. Europadomstolen och Europarådets ministerkommitté har upprepade gånger krävt att Kavala ska friges.

2020 antogs en lag som tillåter inrättandet av parallella advokatsamfund. Advokater och människorättsförsvarare hävdar att den nya lagen riskerar att försvaga de befintliga advokatsamfunden i större städer. Advokatsamfunden har kritiserat regeringen för brott mot mänskliga rättigheter och rättsstatens principer.

Försvarsadvokater i politiskt känsliga mål har blivit föremål för brottsutredningar. Advokatsamfund och juridiska experter har betecknat tillslagen som ett försök att kriminalisera själva utövandet av advokatycket.

En nationell strategi för rättsreform offentliggjordes 2019. Strategin omfattar dock inte några åtgärder för att öka rättsväsendets oberoende.

2021 presenterade regeringen en handlingsplan för mänskliga rättigheter. Människorättsförsvarare har kritiserat planen för bristen på grundläggande reformförslag, särskilt avseende rättsväsendets oberoende och förbättrad efterlevnad av Europadomstolens domar.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Straffrihet förekommer, bland annat för brottsmisstänkta offentliganställda och militärer. Det förekommer ofta att personer som anmäler övervåld från polis och militär motanmäls för våld mot tjänsteman och våldsamt motstånd.

Under undantagstillståndet 2016-2018 beviljades åtalsunderlåtelse till myndighetsutövare och privatpersoner som brukat våld i syfte att förhindra kuppöversöket.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Efter grundlagsändringar 2017 och tidigare lagda parlaments- och presidentval 2018, övergick Turkiet från att vara en parlamentarisk republik till en exekutiv presidentrepublik. Presidentens makt har därmed ökat samtidigt som parlamentets har minskat. Delar av det regelverk som infördes i samband med undantagstillståndet 2016-2018 är fortfarande i kraft.

Presidenten utses genom allmänna val för en mandatperiod om fem år, med möjlighet till omval för ytterligare en mandatperiod. Presidenten kan utfärda presidentdekret inom områden som rör den verkställande makten. Presidentdekret får enligt grundlagen inte strida mot gällande lagstiftning eller mänskliga rättigheter. Det exekutiva presidentsystemet innebär att presidentämbetet har breda maktbefogenheter och att myndigheternas självständighet och handlingsutrymme är begränsat.

Parlamentet består av en kammare med 600 ledamöter och är det lagstiftande organet. Flerpartisystem råder. Ett parti eller en partialians behöver tio procent av rösterna för att få platser i parlamentet. Parlamentsval sker samtidigt som presidentval, vart femte år. Valdeltagandet är traditionellt högt, runt 85 procent.

Lokalval hålls vart femte år och i det senaste valet 2019 vann oppositionspartierna i flera större kommuner, inklusive Istanbul och huvudstaden Ankara. Sedan dess har en rad förändringar av lagar och administrativa bestämmelser införts som inskränker makten på lokal nivå. Ett flertal valda borgmästare från partiet HDP har hindrats från att tillträda eller ersatts av "förvaltare" utsedda av regeringen. Av totalt 65 kommuner där HDP vann i lokalvalen styr partiet nu bara i sex kommuner.

Disciplinärenden används i oproportionerlig utsträckning mot oppositionspolitiker. Våren 2021 inleddes en uppmärksam rättegång mot ett flertal ledande HDP-företrädare, som anklagas för brott i samband med de så kallade Kobanedemonstrationerna 2014. I mars 2021

yrkade riksåklagaren att HDP ska förbjudas och att cirka 450 av partiets ledande företrädare ska beläggas med politiskt verksamhetsförbud. Ett stort antal HDP-företrädare sitter fängslade.

2019 dömdes Republikanska folkpartiets (CHP) Istanbulordförande Canan Kaftancioglu till nästan tio års fängelse för ett antal *tweets* som bland annat påstods ha nedvärderat den turkiska staten. 2020 inleddes ytterligare en utredning mot Kaftancioglu och 2021 åtalades hon för att ha uppviglat till integritetsbrott.

Kvinnor är underrepresenterade inom politik och beslutsfattande. Andelen kvinnliga parlamentsledamöter ökar, men från låga nivåer och inom få partier. För närvarande finns en kvinna i regeringen. Drygt 17 procent av parlamentsledamöterna är kvinnor.

Det civila samhällets utrymme

Det civila samhället i Turkiet är aktivt, men dess utrymme att verka krymper. Civilsamhällesföreträdare, journalister, människorättsförsvare, akademiker, politiker och hbqti-personer trakasseras genom rättsprocesser, smutskastningskampanjer, hot och våld. Civilsamhällesföreträdare vittnar om inskränkningar i verksamheten, exempelvis årliga ingripande finansiella revisioner, utreseförbud och godtyckliga gripanden.

Civilsamhällesorganisationer är ålagda att informera myndigheterna om finansiellt stöd från utlandet och kontakter med internationella organisationer.. Höga straffavgifter kan utdömas om regelverket inte följs. För många organisationer är utländskt stöd den enda inkomstkällan.

2020 antogs en ny lag mot penningtvätt och finansiering av terrorism, som bland annat möjliggör inskränkningar av icke-statliga organisationers verksamhet vid misstanke om finansiering av terrorism eller narkotikarelaterade brott. Lagen möjliggör även tätare revisioner och ger myndigheterna rätt att byta ut personer i organisationernas ledning med ersättare, utsedda av regeringen. Låga beviskrav i kombination med en bred tillämpning av nationell terrorlagstiftning innebär en risk att den nya

lagen kommer medföra ytterligare inskränkningar i civilsamhällets utrymme att verka.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Dödsfall inträffar regelbundet till följd av konfrontationer mellan säkerhetsstyrkor och den av bland andra EU och Turkiet terroristklassade organisationen Kurdistans arbetarparti (PKK). *International Crisis Group* bedömer att över 5000 människor har dödats i terroristattacker och konfrontationer med PKK i Turkiet och Irak sedan juli 2015. Drygt 60 procent av dödsfallen bedöms vara PKK-kombattanter, drygt 20 procent turkisk säkerhetspersonal, och knappt 15 procent civila eller personer utan tydlig grupp tillhörighet. Flest dödsfall har skett i Irak och i sydöstra Turkiet. Antalet civila dödsoffer har minskat kraftigt sedan 2017 då striderna i urbana områden avtog. Straffrihet förekommer för turkiska soldater som begår övergrepp vid konfrontationer mellan regeringsstyrkor och PKK.

Turkiet har genomfört fyra större militära operationer i Syrien. Under operation ”Fredens källa” 2019 begick enligt *Amnesty International* den turkiska militären och turkietstödda väpnade syriska miliser krigsbrott samt allvarliga kränkningar och övergrepp.

Sedan 2019 har FN, *Amnesty International* och *Human Rights Watch* rapporterat om brott mot internationell humanitär rätt och kränkningar och övergrepp av de mänskliga rättigheterna i områden som Turkiet kontrollerar, framför allt begångna av turkietstödda beväpnade miliser.

Turkiet kontrollerar delar av norra Syrien genom stöd till ett antal syriska miliser, under *the Syrian National Army* (SNA). Enligt FN är Turkiet ansvarigt för att i enlighet med folkrätten garantera enskildas rättigheter i turkietkontrollerade områden.

Turkiet har ratificerat FN:s konvention mot tortyr (CAT). Europarådets kommitté för förhindrande av tortyr (CPT) rapporterar dock om flera vittnesmål om överdriven våldsanvändning och misshandel på polisstationer och i häkten.

I början av 2021 rapporterade Sezgin Tanrikulu, parlamentariker för partiet CHP och vice ordförande i parlamentets undersökningskommission för mänskliga rättigheter, om minst 27 493 fall av tortyr och misshandel mellan 2002 och 2020.

Enligt en rapport från Europarådet 2021 har Turkiet den högsta andelen frihetsberövade per invånare bland medlemsstaterna, med en ökning på 115 procent från år 2010 till 2020. Parlamentets utredningskommission för mänskliga rättigheter rapporterade 2019 om bristfälliga förhållanden i fängelser, såsom överbeläggning, våld och begränsad tillgång till sjukvård. Kommissionen har även i flera rapporter uppmärksammat kränkande kroppsvisitationer.

Människohandel är förbjuden. Turkiet är dock både slutdestination och transitland för människohandel. Prostitution tillåts, men enbart på registrerade bordeller och skyddslagstiftningen för prostituerade omfattar endast turkiska kvinnor. Köp av sexuella tjänster av minderåriga är förbjudet.

Dödsstraff

Dödsstraffet avskaffades 2004.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Turkiet har inte ratificerat den internationella konventionen om skydd för personer mot påtvingade försvinnanden (ICPPED), även om sådana metoder förbjuds i nationell lagstiftning. Användning av husarrest förekommer.

Uppgifter om påtvingade försvinnanden och godtyckliga frihetsberövanden har ökat sedan kuppförsoket 2016. Enligt *Human Rights Association* kidnappades 32 personer mellan 2016 och 2020. Av dessa är fyra personer fortfarande försvunna. Uppgifter om försvunna eller dödade misstänkta medlemmar av PKK respektive Hizmet-rörelsen (också kallad Gülen-rörelsen, dvs. det religiösa nätverk som Turkiet anklagar för att ha legat bakom kuppförsoket 2016) utreds ofta inte.

Enligt medieuppgifter agerar turkiska myndigheter för att få andra länder att lämna ut turkiska medborgare med påstådda kopplingar till Hizmetrörelsen. Enligt *Freedom House* begränsar Turkiet rörelsefriheten för sådana personer genom att rapportera deras pass som förlorade eller stulna.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Grundlagen garanterar yttrandefrihet, men inskränkningar förekommer i hög grad. Statlig mediekontroll, censur och självcensur är utbredd, liksom nedstängningar av medier. Reportrar utan gränsers pressfrihetsindex 2021 placerar Turkiet på plats 153 av 180 granskade stater.

Turkiets omfattande terrorlagstiftning samt lagar om bland annat förtal av presidenten och förolämpning av nationen tillämpas godtyckligt och innebär inskränkningar av yttrande-, press- och informationsfriheten. De negativa effekterna av undantagstillståndet 2016-2018 kvarstår, inklusive nedstängningen av över 150 medier.

Fängslanden och trakasserier av rättslig karaktär av journalister utgör ett omfattande problem. Mellan 60 och 100 journalister bedöms för närvarande vara frihetsberövade. I en rapport 2020 framhöll Kommittén för att skydda journalister (CPJ) att Turkiet hade näst flest fängslade journalister i världen.

Under 2020 utsattes minst 18 journalister för fysiska attacker. Straffriheten för sådana brott är utbredd. Under 2020 handlade cirka en tredjedel av Europadomstolens avgöranden rörande Turkiet om kränkningar av yttrandefriheten.

Det råder stark ägarkoncentration inom turkiska medier. Enligt turkiska journalistförbundets rapport från 2020, *Media for Democracy*, hade 80 procent av tryckta medier ägarkopplingar till regeringsnära bolagsgrupper. Även majoriteten av landets populäraste tv-kanaler och nyhetssajter har nära band till regeringen.

Åtgärder som införts med anledning av coronapandemin har inverkat på pressfriheten och tillgången till information. I maj 2020 meddelade

inrikesministeriet att 7 127 sociala mediekonton hade utretts på grund av "grundlösa och provocerande coronavirusnyheter". 496 personer hade gripits och av dessa hade tio häktats. Flera journalister och nyhetsprogram har också utretts efter anklagelser om spridning av "felaktig information" om pandemin.

Övervakning av nätbaserat innehåll är vanligt förekommande. Enligt inrikesministeriet hade 14 186 sociala mediekonton granskats för olaglig verksamhet mellan januari och augusti 2020, vilket resulterat i att 6 743 personer utretts för bland annat spridande av terrorpropaganda.

Det förekommer att internetåtkomsten begränsas i samband med uppmärksammade händelser eller terroristattacker. Från april 2017 till januari 2020 blockerades *Wikipedia* i Turkiet. Fler än 400 000 andra webbplatser är spärrade, enligt den senaste *EngelliWeb*-rapporten från *Freedom of Expression Association*.

Enligt *Twitter Transparency Report* för första halvåret 2020 stod Turkiet för 31 procent av alla krav på rättsliga åtgärder som tillställts *Twitter*, som biföll 33 procent av kraven. Enligt *Facebooks* transparensrapport var Turkiet bland de tio största beställarna av användardata och kontospärrningar. Enligt *Google Transparency Report* var Turkiet mellan 2018 och 2020 den största beställaren av spärrningar med hänvisning till förtal.

2019 införde den statliga granskningsnämnden för radio och tv nya föreskrifter som underkastar leverantörer av nätbaserat innehåll, till exempel *Netflix* och journalistikplattformar på *YouTube*, samma censurregler som tv-sändningar.

Ny lagstiftning som reglerar sociala medieföretag infördes 2020. Enligt lagen ska leverantörer av innehåll på sociala medier med mer än en miljon dagliga användare i Turkiet utse en representant i Turkiet, lagra användardata inom landet, samt tillmötesgå statliga förfrågningar om information, borttagning av innehåll eller blockering. Bland andra *Facebook*, *Instagram*, *Spotify*, *YouTube* och *Twitter* har beslutat att följa lagen, som har kritiserats för att begränsa yttrandefriheten ytterligare.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Enligt grundlagen råder föreningsfrihet, men regleringar avseende allmän ordning och strejker begränsar i praktiken mötes- och föreningsfriheten.

Den nya terrorlagstiftningen ger guvernörer, som utses av presidenten, rätt att utfärda demonstrationsförbud. Enligt *Human Rights Foundation of Turkey* ingrep polisen under 2019 mot minst 1 231 demonstrationer. Uppgifter om polisövervåld i samband med demonstrationer är vanligt förekommande, liksom gripanden och avskedanden av statligt anställda som deltar i demonstrationer. Enligt *Human Rights Watch* tillämpas lagstiftningen på ett oproportionerligt sätt mot demonstrationer i och avseende de kurddominerade sydöstra provinserna. I Vanprovinsen råder demonstrationsförbud sedan 2016.

Såväl kvinnorrättsdemonstrationer på den internationella kvinnodagen som Prideparader är i praktiken förbjudna i hela Turkiet sedan 2018 respektive 2015. I januari 2021 genomfördes omfattande demonstrationer i Istanbul efter vad som uppfattades vara en politisk utnämning av en rektor vid Bogaziciuniversitet. Cirka 600 personer frihetsberövades och över 20 åtalades.

Religions- och övertygelsefrihet

Den turkiska grundlagen fastställer att Turkiet är en sekulär stat och att religions- och övertygelsefrihet råder. Diskriminering på grundval av religion är förbjuden.

Inget trossamfund åtnjuter någon explicit rättslig status i grundlagen. Däremot åtnjuter de judiska, grekisk-ortodoxa och armenisk-ortodoxa minoriteterna särskilda garantier och skydd. Andra trossamfund har sämre förutsättningar, särskilt vad gäller att förvärva egendom och att få sina religiösa samlingsplatser erkända. Det senare gäller framförallt de uppskattningsvis 15–20 miljoner aleviterna.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Fackliga rättigheter och relaterade frågor

Turkiet har ratificerat Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta kärnkonventioner. Avsteg från konventionerna förekommer dock. Enligt Internationella fackliga samorganisationens (ITUC) *Global Rights Index* 2021 är Turkiet ett av tio länder i världen där förhållandena för arbetstagare är som sämst.

Cirka 65 procent av offentliganställda är fackligt ansluta, jämfört med 14 procent inom privat sektor. Enligt fackförbunden förekommer det att medlemmar avskedas och grips på grund av sitt fackliga engagemang. De senaste åren har flera strejker ställts in eller skjutits upp på obestämd tid. Den lagstadgade minimilönen 2021 är 2 826 turkiska lira netto, vilket är strax under den summa som av arbetstagarorganisationer bedöms nödvändig för att kunna livnära en familj om fyra personer. Inkomstskillnaderna är höga jämfört med andra OECD-länder och de regionala skillnaderna är stora.

Turkiets säsongsjusterade sysselsättningsgrad är 44 procent, enligt Turkiets statistiska institut (*Turkstat*). Arbetslösheten var 14 procent under första kvartalet 2021. Bland ungdomar var arbetslösheten 26 procent. Andelen kvinnor som förvärvsarbetar uppgick 2020 till 33 procent.

Den informella arbetskraften, som inte omfattas av arbetslagstiftningen, omfattar nära 35 procent av den totala arbetskraften, enligt EU-kommissionens landrapport.

Barnarbete förekommer, trots förbud mot arbete för barn under 14 år. Civilsamhällsorganisationer uppger att flyktingbarn är särskilt utsatta.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Turkiets offentliga sjukvård har förbättrats betydligt sedan millennieskiftet och den offentliga sjukförsäkringen omfattar även flyktingar. Tillgången till och kvaliteten på sjukvården varierar dock inom landet. Enligt Världsbanken var medellivslängden för män 75 år och för kvinnor 81 år 2019.

Mödradödligheten är 13 per 100 000 födselar, medan barnadödligheten uppgår till nio per 1 000 födselar (2019). Det finns en laglig rätt till abort till och med graviditetsvecka tio, och även därefter ifall särskilda skäl föreligger, såsom allvarliga risker för moderns hälsa. I praktiken är dock aborträtten kraftigt begränsad. En studie av *Kadir Has*-universitetet 2020 visade att 54 procent av de offentliga sjukhus med gynekologkliniker som ingick i studien inte tillhandahöll frivilliga aborter (en kraftig ökning från 2016 då siffran var tolv procent). Det förekommer ingen sex- och samlevnadsundervisning i skolan.

Rätten till utbildning

Skolplikt råder för alla barn mellan sex och arton år. Grundskole- och gymnasieutbildningen är kostnadsfri, med undantag för vissa privata skolor. 98 procent av alla barn går i grundskola. I snitt går barnen 8,1 år i skolan (9 år för pojkar och 7,3 år för flickor). Trots att staten ger riktade stöd, förekommer det att barn i låginkomstfamiljer inte fullföljer de sista fyra åren för att istället bidra till familjens försörjning. EU-kommissionens landrapport 2018 noterar att turkiska skolor behöver bli bättre på att inkludera romska barn. Barn med funktionsnedsättning har sämre möjligheter än andra att åtnjuta sin rätt till utbildning, Möjligheterna att ge särskilt stöd och tillgodose särskilda behov är ofta begränsade.

Läskunnigheten är 96,2 procent, enligt FN:s utvecklingsprogram (UNDP). Eleverna presterar under OECD-genomsnittet i PISA-undersökningarna.

Tiotusentals lärare stängdes av eller avskedades under undantagstillståndet 2016-2018, vilket har påverkat många elevers skolgång. Friskolor med koppling till Hizmet-rörelsen har stängts eller bytt ägare.

Det stora antalet flyktingar beräknas inkludera cirka en miljon syriska barn i skolåldern, varav cirka 685 000 har tillgång till grundskola. Det förekommer att syriska flickor tvingas sluta skolan på grund av barnäktenskap. Tillgången till utbildning har begränsats av nedstängningar med anledning av pandemin.

Den akademiska friheten är kringskuren och flera hundra lärare och professorer har avskedats de senaste åren.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Turkiet hamnade på plats 54 av 189 länder i UNDP:s index för mänsklig utveckling 2020. De regionala skillnaderna i levnadsstandard är stora, liksom skillnaderna mellan stad och landsbygd. Enligt Världsbanken lever drygt tolv procent av befolkningen i absolut fattigdom (absolut fattigdom definieras som en inkomst lägre än 60 procent av landets bruttomedianinkomst år 2011). Fattigdomen växer enligt Världsbanken, och ligger nu på den högsta nivån sedan år 2012. De ekonomiska ojämlikheterna ökar.

Det finns ett socialt skyddsnät som bland annat inkluderar stöd till äldre och bidrag till låginkomsttagare, liksom till personer med temporär skyddsstatus. I praktiken varierar dock tillgången till sociala skyddsåtgärder mellan regioner och olika grupper i samhället. En nationell strategi för den romska minoriteten finns sedan 2016. Många romer uppges dock ofta gå miste om välfärdsinsatser, bland annat på grund av att de arbetar inom den informella sektorn och därför inte är berättigade till olika bidrag.

Infrastrukturen, såsom vägar, vattenförsörjning och internetåtkomst, är god i stora delar av landet, med undantag för vissa områden på landsbygden.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Grundlagen fastställer alla individers likhet inför lagen, men möjliggör samtidigt positiv särbehandling, vilket enligt ILO har bidragit till en ökande andel kvinnor på arbetsmarknaden. Andelen kvinnor som förvärvsarbetar förblir dock låg i jämförelse med andra länder i regionen och uppgick 2020 enligt ILO endast till cirka 33 procent, att jämföra med cirka 68 procent för män. Trots omfattande lagstiftning är könsbaserad diskriminering, liksom könsbaserat våld, vanligt förekommande.

Kvinnorättsorganisationer vittnar om ökad könsdiskriminering, godtyckliga gripanden av kvinnorättsförsvarare, stängningar av kvinnorättsorganisationer samt en ökad förekomst av negativ offentlig retorik kring jämställdhetsfrågor och kvinnors rättigheter. Begreppet ”genus” har tagits bort ur policydokument hos flera ministerier och förekommer heller inte i det nya landprogram för Turkiet som förhandlats med FN.

Kvinnorättsorganisationer framhåller brister i tillämpningen av nationell lagstiftning mot våld mot kvinnor, och att domstolar ofta tillämpar straffsänkningar. *Federation of Women's Associations of Turkey* har rapporterat att anmälningarna om våld mot kvinnor i hemmet ökat med 80 procent för fysiskt våld och med 93 procent för psykiskt våld under pandemin. Enligt *We Will End Femicides Platform* dödades år 2020 cirka 300 kvinnor i nära relationer. I mars 2021 beslutade president Erdogan att Turkiet skulle frånträda Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen).

Den redan låga politiska representationen av kvinnor har minskat betydligt på lokal nivå efter att folkvalda borgmästare från HDP (som har en princip om 50/50-representation) avsatts i många distrikt. Andelen kvinnor på chefsposter i den privata sektorn var cirka 16 procent 2019, enligt en rapport från *Turkstat*.

Barnets rättigheter

Turkiet har ratificerat FN:s barnkonvention, som tillsammans med nationella lagar fastställer principer för barns rättigheter. Det finns inget specifikt förbud mot barnaga. Fysisk bestraffning av barn är socialt accepterat.

Offentlig statistik över antalet våldsutsatta och frihetsberövade barn saknas, men civilsamhällesorganisationer uppskattar antalet frihetsberövanden av barn till cirka 100 000 per år. Full straffmyndighet gäller från 18 år, men för vissa brott inträder straffmyndighet redan vid 15 respektive tolv års ålder. Enligt lag har barn under 18 år inte rätt att

demonstrera utan sällskap av en vuxen. Barn kan dömas för terroristbrott, vilket har drabbat barn som deltagit i bland annat prokurdiska demonstrationer. 2019 åtalades 318 barn för att ha förolämpat presidenten. Ungdomsdomstolar finns. I februari 2021 fanns enligt justitieministeriet 2 190 minderåriga i landets häkten och fängelser.

Barnrättsorganisationer vittnar om stora regionala skillnader i efterlevnaden av barnets rättigheter, bland annat vad gäller tillgången till utbildning och risken att utsättas för barnarbete.

Barnäktenskap förekommer. Människorättsorganisationer rapporterar att syrisk flickor är särskilt utsatta. FN:s befolkningsfond (UNFPA) rapporterade 2018 att 15 procent av kvinnorna i åldern 20–24 hade gift sig före 18 års ålder, och att två procent hade ingått äktenskap före 15 års ålder.

Militärtjänstgöring omfattar endast män över 21 år.

Det finns trovärdiga uppgifter om att barnsoldater förekommer inom PKK.

Pandemin har drabbat barn hårt, dels genom utgångsförbud med särskilda begränsningar för barn upp till 20 år, dels genom stängda skolor. Cirka 25–30 procent av grundskolebarnen bedöms ha blivit utan skolgång eftersom de saknat förutsättningar att delta i distansundervisning.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Grundlagen fastställer allas likhet inför lagen oberoende av språk och religiös tillhörighet och lagen förbjuder diskriminering på grund av etnicitet eller religion. Minoriteter erkänns inte juridiskt förutom vad gäller särskilda garantier för de judiska, grekisk-ortodoxa och armenisk-ortodoxa minoriteterna. Även om systematisk diskriminering av personer som tillhör minoriteter inte förekommer avseende rättigheter eller tillgång till statliga tjänster, begränsas i praktiken minoritetsgruppers möjligheter att uttrycka sina identiteter öppet, exempelvis vad gäller språk

och kultur. Den sociala utsattheten är särskilt påtaglig för personer som tillhör den romska minoriteten.

Grundlagen erkänner endast turkiska som nationellt språk, vilket påverkar den kurdiskspråkiga befolkningen negativt. Under undantagstillståndet sattes många kurdiskspråkiga mediebolag under tvångsförvaltning eller stängdes ned. Tidningar på minoritetsspråk har begränsade upplagor.

Personer som tillhör minoriteter fortsätter att vara måltavlor för hot och diskriminering. Enligt 2019 års *Media Watch on Hate Speech* av *Hrank Dink Foundation* var armenier, syrier, greker och judar särskilt utsatta för hets mot folkgrupp och nedsättande tillmälen i medier och från höga politiska företrädare.

Hbtqi-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Turkisk lagstiftning erkänner inte samkönade äktenskap eller partnerskap. Det finns inget förbud mot homosexualitet, men det har förekommit att lagar mot exempelvis ”förargelseväckande beteende” har tillämpats för att åtala hbtqi-personer.

Det finns en utbredd negativ syn på hbtqi-personer i samhället, och hbtqi-personer utsätts regelbundet för diskriminering. Sedan 2015 är Prideparader de facto förbjudna i hela Turkiet. Nitton personer, mestadels studenter från Mellanösterns tekniska universitet i Ankara (METU), står åtalade för att ha organiserat och deltagit i en Prideparad på universitetets campus 2019.

Ledande politiska företrädare uttrycker ofta missaktning mot hbtqi-personer. Enligt presidentadministrationen var ”normalisering av homosexualitet” den huvudsakliga anledningen till att Turkiet beslöt att frånträda Istanbulkonventionen 2021.

2020 införde handelsministeriet nya regler för marknadsföring, som bland annat stipulerade att produkter med ”hbtqi-tema” måste märkas med texten ”från 18 år”.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Turkiet har ratificerat flyktingkonventionen, med en reservation gällande den geografiska tillämpningen, vilket innebär att endast personer som flytt från ”händelser i Europa” kan få flyktingstatus. Personer som flytt från andra geografiska områden kan ansöka om att bli ”villkorliga flyktingar”. Undantag görs för syrier som ges en temporär skyddsstatus. Såväl den villkorliga som den temporära skyddsstatusen ger flyktingar som registrerat sig grundläggande rättigheter, exempelvis rätt till utbildning och sjukvård. Turkiet har tagit emot cirka 3,7 miljoner syrier med temporär skyddsstatus, samt runt 330 000 flyktingar och migranter från bland annat Irak och Afghanistan, enligt siffror från FN:s flyktingorgan (UNHCR) i februari 2021. Mörkertalet tros vara stort, eftersom många inte registrerat sig.

Syrier med temporär skyddsstatus har sedan 2016 möjlighet att arbeta lagligt inom vissa sektorer och geografiska områden. Hittills har dock relativt få kunnat utnyttja denna möjlighet och det finns också begränsningar för hur stor andel utländska medborgare som får arbeta i ett visst företag. 2019 utfärdades 63 789 arbetstillstånd och enligt UNHCR har hittills 132 497 tillstånd utfärdats totalt.

Av de totalt ca 3,7 miljoner syrier som beviljats temporär skyddsstatus uppges cirka en miljon ha arbete. Endast cirka 120 000 av dessa är registrerade på arbetsmarknaden. För oregistrerade arbetande syrier bedöms arbetsvillkoren vara undermåliga. Enligt UNHCR lever cirka 45 procent av syrierna med temporär skyddsstatus under fattigdomsgränsen. Drygt 60 procent av de syriska barnen bedöms gå i skolan, men under pandemin har andelen sjunkit till runt 30 procent. Kvinnor och flickor bedöms vara särskilt utsatta för ekonomiska risker och våld, inklusive barnäktenskap.

Flyktingars rörelsefrihet är begränsad eftersom det krävs ett särskilt tillstånd för att lämna den provins där man är skriven. Enligt *Human Right Watch* och *Amnesty International* har myndigheter genomfört deporteringar till Syrien, vilket turkiska myndigheter förnekar. Turkiska myndigheter vidtar olika åtgärder för främja återvändande, exempelvis återvändandeprogram med busskonvojer till Syrien, budskap som

uppmuntrar till repatriering i statskontrollerade medier och återuppbyggnad av infrastruktur, skolor och sjukhus i städer som kontrolleras av Turkiet i Syrien. Migrationsmyndigheten framhöll i en rapport i januari 2021 att cirka 800 000 syriska migranter förväntades återvända frivilligt till Syrien under 2020–2021.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Grundlagen möjliggör positiv särbehandling av personer med funktionsnedsättning och diskriminerings- respektive arbetsrättslagstiftningen omfattar även personer med funktionsnedsättning. Särskilda utbildningscentra för barn med funktionsnedsättning finns och antalet skolelever som får särskilt stöd i undervisningen ökar stadigt. Tillgängligheten till offentliga platser och till kollektivtrafiken, är fortsatt begränsad, i strid med gällande lagstiftning.

VII. EXEMPEL PÅ SVENSKT OCH INTERNATIONELLT ARBETE RÖRANDE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER, DEMOKRATI OCH RÄTTSSSTATENS PRINCIPER I TURKIET

Regeringens demokratisatsning, som går ut på att Sverige i alla sammanhang ska stå upp för demokratiska principer, arbeta för att stärka demokratin och uttrycka kritik när den brister, genomförs också i Turkiet.

Flera FN-organ finns representerade i Turkiet varav UNHCR, FN:s barnfond (Unicef), UNDP, UNFPA, FN:s livsmedelsprogram (WFP) och FN:s enhet för jämställdhet och kvinnors egenmakt (*UN Women*) är centrala aktörer. UNHCR och övriga FN-organ har kraftigt ökat sina insatser i samband med det ökade antalet flyktingar från Syrien. De utgår nu från FN:s nya landprogram och får sin finansiering främst genom regionala Syrienrelaterade FN-planer, liksom EU:s flyktingfacilitet (*FRiT*) och EU:s förmedlemskapsstöd (IPA).

EU:s förmedlemskapsstöd har minskat som en effekt av avstannade reformer i Turkiet, men är fortsatt ett viktigt instrument för att främja EU:s agenda i landet, inklusive demokrati, mänskliga rättigheter,

rättsstatens principer och jämställdhet liksom en grön omställning. En ökande andel utbetalas till civilsamhället.

I FN:s universella granskningsmekanism vid FN:s råd för mänskliga rättigheter gav Sverige 2020 Turkiet tre rekommendationer: att reformera brottsbalken inklusive terrorlagstiftningen, att frige samtliga demokratiskt valda politiker som blivit godtyckligt frihetsberövande samt att anta en omfattande diskrimineringslagstiftning som omfattar sexuell läggning och könsidentitet som skyddsgrunder.

VIII. RATIFICERING AV CENTRALA KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (*International Covenant on Civil and Political Rights, ICCPR*) ratificerades 2003. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 2006.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, ICESCR*) ratificerades 2003. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte undertecknats.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (*International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, ICERD*) ratificerades 2002.

Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering mot kvinnor (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, CEDAW*) ratificerades 1985. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades 2002.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (*Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CAT*)

ratificerades 1988. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades 2011. Art. 22 om individuella klagorätten ratificerades 1988.

Konventionen om barnets rättigheter (*Convention on the Rights of the Child*, CRC) ratificerades 1995. Det fakultativa protokollet om indragning av barn i väpnade konflikter och det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2004 respektive 2002. Det fakultativa protokollet om individuell klagorätt ratificerades år 2017.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, CRPD) ratificerades 2009. Det tillhörande fakultativa protokollet är undertecknat men inte ratificerat.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (*International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance*, ICED) har inte undertecknats eller ratificerats.

Migrantarbetarkonventionen (*International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families*, CMW) ratificerades år 2004.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning (*Convention Relating to the Status of Refugees*, 1951 *Refugee Convention*) ratificerades 1962. Det tillhörande protokollet ratificerades 1968.

Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (*Rome Statute of the International Criminal Court*) har inte undertecknats eller ratificerats.

Regionala instrument

UD-EU:

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (*The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, ECHR) ratificerades 1954.

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter (*Framework Convention for the protection of National Minorities*) har inte undertecknats.

Europeiska stadgan om landsdel- eller minoritetsspråk (*European Charter for Regional or Minority Languages*) har inte undertecknats.

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (*Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*), ratificerades 2012, men Turkiet frånträdde konventionen 2021.